

A köznapi tájékozódás és a könyvtár

244

Napjaink (és még inkább a jövő) dinamikus társadalmá az egyéntől állandó tanulást, alkotó alkalmazkodást, módszeres önfejlesztést követel. A tájékozódás igénye a hétköznapokat is egyre jobban áthatja. Legáltalánosabb emberi céljaink (egészséges és boldog élet, előbbre jutás, pozitív emberi kapcsolatok kialakítása stb.) elérését, e célok ellenőrzését, átfogó keretbe foglalását (erkölcs, világkép, politikai meggyőződés), valamint a célok eléréséhez szükséges módszerek, eljárások, technikák megtanulását, tökéletesítését a rendelkezésünkre álló információk mennyisége és minősége jelentős mértékben befolyásolja.

A „megfelelő” információk

Mindenekelőtt — tartalmi okokból — megfelelő információkra van szükségünk. De mit értsünk az információ „megfelelőségén”? A matematikai információelmélet a közlések újszerűségét, váratlanságát hangsúlyozza. (Ez magától értetődik: egy biztosra vehető esemény tényleges bekövetkezéséről való „híradás” semmivel sem növeli tudásunkat.) A váratlanság ténye azonban önmagában nem képes megmagyarázni a közlések érdeklődést keltő hatását. A Holdra szállás pontos menetrendjét hónapokkal előbb ismertük, megvalósulását mégis „szenzációként” fogtuk fel, szemben például egy autólopással — holott az utóbbi váratlanabb, következőképp „hírértéke” nagyobb.

A matematikai modelltől való eltérést az események különböző mértékű jelentősége okozza. A „társadalmi” jelentőség mértéke a társadalom egészére gyakorolt hatás. (A Holdra szállás az emberiség teljesítőképességét mutatta meg, ezért volt jelentősebb, mint az egyediségükben ugyan váratlanabb, de tendenciájukban semmi új vonást nem mutató bűnesetek.) Hasonló logikával az esemény „egyéni” jelentőségét (és így az információk „megfelelőségét” is) az határozza meg, hogy milyen közeliek az egyén életére gyakorolt kihatásai.

A megfelelő információkhoz való hozzájutásnak ezenkívül általános formai követelményei is vannak: szükségünk van nagy mennyiségű, de áttekinthető, helyesen értékelt, hiteles információra — mérhető gyorsan. Megjegyezzük: az információk „hozzáférési ideje” bizonyos szempontból a többi formai követelményt is magában foglalja, hiszen a hiányos adatok utólagos kiegészítése, az információk rendezése, hitelességének ellenőrzése egyben a hozzáférési időt is növeli.

A könyvtár lehetőségei

A szükséges információkat a társadalmi érintkezés egésze nyújtja számunkra: a személyes példa, a tapasztalás, az iskolai oktatás, az olvasás, televízió, rádió stb. Az egyes formáknak, kommunikációs „csatornáknak” más-más funkciói vannak az információközvetítésben. Milyen szerepet játszik a közművelődési könyvtár, milyen lehetőségei vannak, milyen eszközrendszert bocsát a köznapi tájékozódás rendelkezésére?

A könyvtár sajátos módon egyesíti az írásbeli, az auditív, a vizuális; a tárgy-szerű és élményszerű; az egyéni és a közösségi tájékozódás lehetőségeit. A könyvtár tájékoztató képessége legfőképpen az állomány információitól (azok mennyiségétől, minőségétől, struktúrájától) függ. Az információk hatékonyságát olyan járulékosnak tekintett elemek is nagyban befolyásolják, mint az állományfeltárás, a keresési lehetőségek sokoldalúsága, az összefüggések jelölése, a könyvtárban történő eligazodás segítése; a tájékoztató, az információk rendelkezésére használatának előmozdítása; a közönségkapcsolatok szervezése, az igények és a szolgáltatások egymáshoz közelebbe stb. Ehhez szorosan kapcsolódik a propaganda, az értékes irodalom népszerűsítése, az olvasási és tájékoztatói szokások fejlesztése, az informálódásra kedvező lehetőségeket nyújtó közéleti tevékenység serkentése, az alkalmas könyvtári formák (klubok, szakkörök, munkaközösségek) kialakítása stb.

A könyvtári tevékenységformák tájékoztató szerepének részletezőbb elemzése helyett a következőkben néhány problémára, tennivalóra hívjuk fel a figyelmet.

Mindenekelőtt gondoskodni kell a köznapi tájékozódáshoz szükséges információk meglétéről, az érintett témakörök irodalmának beszerzéséről: az egészséges életmóddal, az elsősegélynyújtási ismeretekkel, a mentálhigiénával, a köznapi konfliktusok feloldásának technikájával, a háztartás-gazdálkodással, a másokkal való kapcsolatokkal, az életbölcsességgel, a peres ügyek intézésével, az állampolgári jogok és kötelességek gyakorlásával stb. foglalkozó könyvekről és egyéb dokumentumokról.

Ez magától értetődőnek tűnhet, állományelemzéseink tanúsága szerint azonban nem minden területen (igazgatás, belpolitika, balesetvédelem, munkaügy) veszik figyelembe a köznapi tájékozódás információ-igényét, holott növekszik az ilyen művek részaránya a könyvkiadás-

1976 11

Könyvtáros

028.1

ban. Az is gyakori, hogy a könyvtár beszeres bizonyos nélkülözhetetlen kiadványfajtákat (telefonkönyveket, menetrendeket), de csak hivatali használatra, az olvasók számára nehezen hozzáférhetően.

A könyveken kívül — témánk szempontjából — elsősorban a gyakorlati tanácsadó *folyóiratok* (Nagyító, Házi Jogtanácsadó), illetve a hobby lapok (Ezeremester stb.) teljes körű beszerzése, a szélesebb olvasókör információ-igényeit is kielégítő *dokumentációs kiadványok és bibliográfiák* (Új Könyvek, Látóhatár, Nemzetközi Szemle, a Műszaki-Gazdasági Információ, „Trendek, prognózisok” sorozata stb.) rendelkezésre bocsátása fontos. Az Új Könyvek esetében külön is hangsúlyozni szeretnénk a rendelkezésre bocsátást, mivel sok könyvtár ezt a kiadványt belső anyagként kezeli. Az említett folyóiratok tartalmát még a „C” típusú könyvtárakban és a hírlapolvasókban is elemző módon kellene feltárni. Számon kellene tartani a különféle sajtótermékek speciális információs szolgáltatásait (árutesztek a Nagyítóban, külpolitikai előzetes a Hétfői Hírekben, kronológia a Nemzetközi Szemleiben, közéleti bibliográfia a Pártéletben, az új akadémikusok bemutatása, illetve az elhunytak nekrológjai a Magyar Tudományban stb.) — ezeket is be kell építeni a könyvtár tájékoztató rendszerébe. Jobban elő kellene mozdítani a folyóiratok kölcsönzését, a különnyomatok teljesebb beszerzését, a fontosabb cikkek-ről másolatot kellene készíteni.

Mindennél sürgősebb a folyóiratcikkek visszakereshetőségének megoldása. Az *éves mutatók* bekötése, megtalálhatósága, a *repertóriumok* országos rendszerének kialakítása s folyamatos kiegészítésük sincs még megoldva. Halaszthatatlan feladatunk a közérdeklődésre leginkább számot tartó s el nem avuló *cikkek cédulakatalógusának* — központi — előállítás. Nagy kár, hogy sem a Magyar Folyóiratok Repertórium, sem a Látóhatár — a köznapi tájékozódás szempontjából ta-

lán még fontosabb — cikkbibliográfiája nem hozzáférhető cédula formában. Ezek a bibliográfiák még éves tárgyi indexekkel sem rendelkeznek. A címlírások kivágására, kartonra ragasztására pedig kevés könyvtárnak van energiája. Ha vállalják is, nehezen tudják elvégezni nagyobb elmaradások nélkül. E területen az egyetlen jó példa a Szabó Ervin Könyvtár *irodalmi kartotékjainak* sorozata. Minimális követelményként azt tűzhetnénk ki célul, hogy — a könyvekhez hasonlóan — az utóbbi évek fontosabb folyóirat-közleményeinek „törzsananyagjegyzéke” is elkészüljön (egyben kötetkatalógusként is szolgálva a hírlap-tárak olvasóit).

A „*hozzáférési idő*” átfogó jelentőségét már hangsúlyoztuk. A megfelelő irodalomhoz (adatokhoz) való gyorsabb hozzáférést a könyvtár többféleképpen is elősegítheti: a helyben olvasható állomány növelésével, a közvetlen postai kölcsönzés kiterjesztésével, a könyvtáron belüli könnyű eligazodást szolgáló jelzésekkel (vizuális szimbólumokkal), messziről is jól látható feliratokkal. Sok helyen esztétikai okokból idegenkednek a feliratoktól, pedig az ízlésesen elkészített szövegek még díszítőelemként sem hatnak rosszul a könyvtárban. Külön hangsúlyozzuk a *telefonkérdések* gyors és bürokráciamentes megválaszolásának jelentőségét. (Ilyenkor az adatra váró olvasónak a könyvtárba „invitálása” felesleges és bosszantó, ellenben szükséges a nyitvatartási idő közlése, az egyéb szolgáltatások említése.)

A tájékoztató munka szerves kiegészítője a gyakorlati *tanácsadás*: pályaválasztási, továbbtanulási kérdésekben, az egyéni kutatás megszervezésében, diszertációk megírásának módszertani problémáiban, a könyvvásárlásban stb. Ezt sok könyvtáros nem érzi könyvtári feladatnak, és más intézményekre (iskola, művelődési otthon, TIT) hárítja át a választ, pedig a korszerű nyilvános könyvtárnak egyre inkább a helyi közösség tájékoztató, konzultációs és tanácsadó központjává kell válnia, ha a jövőben is sikerrel akar megfelelni társadalmi funkcióinak.

Mindennek természetesen egész sereg egyéb *feltétele* is van: anyagiak, szervezeti formák (például általános részleg a nagy közművelődési könyvtárban), s a technikai felszereltségen is javítani kell (telex, reprográfiai berendezések). Nem hanyagolhatók el a személyi tényezők sem: például szükség van „kommunikációképes” könyvtárosokra. Végső fokon a vezetés színvonala, azaz a helyes koncepció kialakítása, a célirányos személyzeti politika stb. játssza a kulcsszerepet.

